

Құдайбергенова Ә.М.,
Смайлова А.

**Педагог имиджі
мәселесін зерттеудің
теориялық негіздері**

Kudaibergenova A.M.,
Smailova A.B.

**Theoretical basis
of the formation image
of the teacher-psychologist**

Құдайбергенова А.М.,
Смайлова А.

**Теоретические основы
исследования проблемы
педагогического имиджа**

Бұл мақалада педагог-психолог имиджін қалыптастыру жұмысының қазіргі жағдайы, соның ішінде имидж, педагог имиджі мәселесі қарастырылады. Сонымен қатар педагог-психолог маманның білім беру жүйесіндегі кәсіби қызметімен қатар, ұйымдастырушылық қызметі негізінде педагог-психолог имиджін қалыптастырудағы жұмыс қажеттілігі нақтыланады.

Түйін сөздер: педагог-психолог, имидж, мектеп имиджі, педагог-психолог имиджін қалыптастыру, іс-әрекет.

This article says about the role of the teacher-psychologist in shaping the image of the school. The concept image, the image of the school, the process of creating a positive image. Also highlighted the skills of the teacher-psychologist in the field of education and the relationship to the image of the organization of the school. The article describes the structural components of the image of the teacher: the individual and personal qualities, communication, particular professional activity and behavior, the visual image of teachers meet the new requirements for the quality of training of future teacher. In recent studies the concept of the image of the teacher is treated uniquely. The authors focus on some of its sides. When talking about the image of the teacher, the basis of a socio-psychological context, examines its manifestation in situations of teacher interactions with students, parents and colleagues. The image of the teacher appears in a generalized form, which can contain the following structural components: individual characteristics, personality, communication, activity and vnesnepovedencheskie. The image of a particular teacher are connected individual, professional and age-related images. In this article further elaborates communicative component of the image of the teacher. A brief analysis of the approaches to the definition of the image allows to present it as a stable emotionally charged image formed in the mass consciousness as a result of deliberate bias angle of perception on socially important part of the object. Formation of image allows, based on the expectations of the audience, to present the necessary characteristics of an object and thus to exercise influence on the behavior of the subject. In other words, the image is an image acquiring traits and stereotype seen in the context of its task of purposeful change and development, respectively.

Key words: educational psychologist, the image, the image of the school, the formation of the image of school activities, pedagogical skills, teacher, teacher's image, teacher's qualities, communicative component of teacher's image.

В данной статье говорится о формировании имиджа педагога-психолога. Рассматриваются понятия имидж, имидж педагога-психолога, процесс создания положительного имиджа. Кроме того, выделяются профессиональные навыки педагога-психолога в сфере образования и взаимосвязь в организации имиджа школы.

Ключевые слова: педагог-психолог, имидж, имидж школы, формирование имиджа школы, деятельность.

**ПЕДАГОГ
ИМИДЖІ МӘСЕЛЕСІН
ЗЕРТТЕУДІҢ ТЕОРИЯЛЫҚ
НЕГІЗДЕРІ**

Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә. Назарбаевтың «Болашақтың іргесін бірге қалаймыз!» атты халыққа Жолдауында көрсетілген және Білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасындағы мақсаттар мен міндеттерді жүзеге асыруға, сонымен қатар, білім жүйесінде болып жатқан өзекті мәселелерді шешуге және жаңаша білім беруді ұйымдастыруымыз қажет [1].

Қазіргі жағдайда әрбір отбасына мектептен жүйелі және білікті көмек керектігін ұстаздар қауымы жақсы түсінеді. Бұл мәселені ұстаздар мен ата-аналардың өзара әрекеттесуі үрдісінде ғана табысты шешуге болады. Қоғамдағы жаңа бетбұрыстар білім беру жүйесінен үнемі өзгеріп отыруды талап етеді. Қазіргі таңда білім беру жүйесіндегі мұғалім құзыреттілігі жансыз жаттанды білім түрінде емес, педагогтың жеке тұлға ретінде танымға, ойлауға қатысын, белгілі бір мәселелерді ұсынып, шешім жасауға, оның барысы мен нәтижелерін талдауға, ұтымды түрде түзетулер енгізіп отыруға деген іскерлігінің белсенділігінен көрінеді.

Имидж ағылшынның «image» сөзінен алынған, «образ», «түр», «келбет» сөздерінен шыққан. Бұл кез келген нәрсенің, адамның эмоционалдық образын, мінез-құлқын көрсетеді. Өз имиджін қадағалау бұл адамды өзіне қарату [2].

«Имидж» түсінігі ХХ ғасырдың соңында қоғам назарының және ғылыми талдаудың пәні болды. 90 жылдардың ортасында имиджді қалыптастырудың психологиялық аспектілеріне арналған, имидж жайында алғашқы отандық өңдеулер Р.Ф. Ромашкина, Е.И. Манякина, Е.В. Гришунина, П.С. Гуревич, Ф.А. Кузин және т.б. еңбектерінде жарық көрді.

Имидж – тұлғаның өзін-өзі әрекеттеуімен ерекшеленеді. Ол, оқытушыға өткен кезеңдегі жоғары статусты қайтып алуына көмектеседі. Имидж адамды танымдылық пен бағалық қатынастар ретінде көрсетеді. Адамның бүтін келбетін сипаттайтын сыртқы және ішкі аспектілерді атап кету қажет. Сыртқы аспект көптеген элементтерден құралады, аяқ киіммен бастап бас киімге дейін. Ол, адамның бет-әлпеті, киімі, жүріс-тұрысы, мінез-құлқы, дауысы. Осы тұста стилистің, визажистің көмектері қажет. Имидждің ішкі аспектісі ерекше маңызға ие, оның менталитеті, зерделілігі, қызығушылықтары, талаптары, мән-мазмұны шеберлігі. Ежелгі Қытай ойшылы Конфуцийдің айтуынша, адам аяғынан

басына дейін өлшенбейді, басынан көкке дейін. Осы ерекшеліктерді тартымды образды құру процесінде есепке алу қажет. Сонымен қатар, адамның энерго ақпараттық өрісі бар, оның құрылымы мен әрекеттесуі зерттеледі. Приборлардың көмегімен зерттеу жұмыстарының нәтижелері сыртқы шарттардың, жағдайлардың түрлі өзгерулеріне байланысты адамның энергетикалық өрісінің өзгеруі көрсетілген, жеке тұлғалық ерекшеліктердің адамдар арасындағы әсер ету күштері мен шамалары өлшенеді. Имиджге жұмыс барысында қоршаған ортамен сөзсіз позитивті бағаланатын құндылық ерекшеліктері таңдап алынды. В.М. Шепельдің айтуынша адамның имиджі оның бойындағы өткен тәжірибелерден жинақтала отырып, күрделі жүйелі білімі болып табылады. Ол бүтін сипаттамаға иеленіп барлық қырлары келісілген.

Имидж – белгілі бір адамда нақты қалыптасқан болса, пікір де сондай айқын болуы мүмкін: имидж адамның тек сыртқы түріне қарап қалыптаспайды, сонымен бірге психикасына да тәуелді. Пікір бағалау негізінде, темперамент, мінез қасиеттерімен және алғашқы әсерден пайда болуы мүмкін. Сондықтан бұл терминдер «имидж», «пікір» мазмұны жағынан мағыналас. Бұлардың айырмашылығын келесіден көруге болады: «имидж» сөз тіркесінде дұрыс қолдану типі «адам имиджі» (педагог-психолог, адвокат имиджі) деп қолданылады, ал пікір сөз тіркесінде «адам пікірі» деп пайдалану керек. Сонда өзінің имиджін қалыптастыру немесе өзі туралы пікір қалыптастыру болып шығады. Басқаша айтқанда, имидж – бұл сізден, ал пікір – басқалардан. Имидж табиғаты, типтері, мазмұны мен түрлері, құрылымына тоқталсақ назарымызды мына нәрселерге аударуымыз қажет. Біздің әрқайсысымыз белгілі бір бейнені жасаймыз. Бұл имидж – адам туралы қалыптасқан ұғым-түсінік. Мұғалім имиджі олардың: сыртқы бейнесінен, әдетінен, сөйлеу мәнерінен, ұлттық және өзіндік санасынан, ұлттық менталитетінен, іс-әрекетінен, мінез-құлқынан жасалған оны қоршаған әлеуметтік ортаның ой пікірінен құралады [3].

Әлеуметтік шындықты өзгертуге бағытталған ақпараттық қоғамның табиғаты өзгеруде, оның адамға деген талаптары және адамның қоғамға деген талаптары жоғарылауда. Өкінішке орай, депутаттарды сайлау имидж мамандарының қолына жиі түсуде. Елдің бірқатар, аймақтарында стереотипті манипуляциялау, жасанды имидж қоғамның сұранысына жауап бере алмай жатады. Имиджді құрушы имиджмейкерге оның кәсіби шеберліктеріне үкіметтің имиджі, өнер-

кәсіп ұжымының имиджді, жекелей тұлғаның имиджіне байланысты. Үкіметтің имиджі елді тиімді басқаруға көмектеседі. Педагогикалық ұжымның имиджі жекелей тиімді білім алуға көмектеседі. Жекелей тұлғаның имиджіне ұжымның имиджі байқалады. Тұлғалардың шетелдерге саяхаттау, жұмыстар атқару, қызмет істеу барысында сөзсіз жайлы ұғым пайда болады

Қазіргі кездегі соңғы басылымдарда, әдебиеттерде педагогтың кәсіби имиджі жайлы өте көп айтылып жүр, имиджді қалыптастыру процесі кімге байланысты және педогогикалық іс-әрекеттің табыстылығына қалай әсер етеді? Педагог бейнесі оқушылар есінде ең әсерлі сәттермен сақталып қалады. Өскелең жас ұрпақтың сезім, жігерінің қуатты күші болатын, адам қызықты, жан-дүниесі бай болуы керек. Педагог имиджін қалыптасыру үшін өзімен жан-жақты жұмыс жасауы керек. Оқушы өмірінің көп бөлігі оларға білім ғана беріп қоймай, сонымен қатар оларды тәрбиелейтін және жеке тұлға ретінде қалыптастыратын мектептің оқу тәрбие үрдісінде өтеді. Әлеуметтік және балалық шақтан алған әртүрлі әсерлер мен тәжірибелер үлкен өмірге өтуіне әсер етеді. Педагогтың жеке басы оқушының жеке тұлға болып қалыптасуына көмектеседі. Ақпараттың басым бөлігін біз көру арқылы аламыз, сондықтан да біздің тартымды бейнеміз өте маңызды. Оған ұқыптылық, іскерлік стиль, мәнер, әдеп, күлкі жатады. Сонымен қатар ойлау, іс-әрекет бейнесі, сөйлеу мәнері және тыңдай білу де басты болып табылады. Оқушылары мен әріптестерінің алдында өзін-өзі ұстай білуі педагог имиджі болып саналады. Егерде оқушы педагогтың жеке тұлғасына қызықпаса пәнге деген қызығушылығы да болмауы мүмкін. Басқа мамандық иелерінен педагогтың ерекшелігі оның қоғамдық мақсатында. Педагог оқушылар мен ата-аналар үшін басты тұлға болғандықтан, оған қойылатын талапта әрқашан жоғары.

Қазіргі кезде тартымды қалыптасқан педагог имиджі педогогикалық іс-әрекеттің негізгі табысты бірден-бір жағдайы.

Педагог өзін қалай көреді және оны оқушылары қалай елестетеді? Мектеп әкімшілігі мен оқушылар сыйлау үшін және іс оңға басу үшін не істеу керек? Оқушылар мен ата-аналардың алдында педагог тартымды, сымбатты, әдемі, мейірімді болуы керек. Ал бұл имиджге байланысты мәселе.

Имидж құрылымы:

- сыртқы бейне;
- вербалды және вербалды емес қарым-қатынасты пайдалану құралы;
- ішкі «Мен» сезімінің кәсібіне сәйкестігі.

Сыртқы имиджді құраушыларға: мимика, дауыс күші мен дауыс ырғағы, костюм, қимыл, сөйлеу мәнері жағады.

Педагог имиджі – мұғалім, оқытушы бейнесінің тәрбиеленушілер, әріптестер және әлеуметтік жұртшылық санасында, бұқаралық санада қабылданудың стереотипі. Педагог имиджінің қалыптасуында нақты сапалар тығыз байланыс-

та болады, бұл оқушының, студенттің, ата-аналардың, жұртшылықтың ол туралы ойынан туған бейнесі.

Имиджді құраушылар туралы қарастырсақ: біріншіден, адамның өзі, оның әлеуметтік ортада өзі туралы қандай мәліметтерді жеткізу мақсатында әрекеті, айналсындағыларға қандай қырынан көрінетіндігі.

Имидж түрлері

<p>Вербалды (verbum – сөз) Адам туралы туындайтын ой-пікірдің вербалды іс-әрекет негізінде қалыптасуы.</p>	<p>Кинетикалық Адамның кинетикалық қасиеттеріне байланысты ой-пікірлердің қалыптасуы. Грек тілінен аударғанда қозғалысқа байланысты. Яғни адамның қимыл-қозғалысына байланысты туындайтын имидж түрі.</p>	<p>Габаритарлық <u>Габитарлық</u> (латын тілінен аударғанда <u>habitus – сыртқы пішін, көрініс</u>) имидж. Оның құрылу принциптері: адамның сыртқы ерекшеліктерін есепке алу, дене пішімі, сыртқы түрі, киімі, шашы, жүріс-тұрысы. Егер конституциямен басқару қиын болса, сыртқы пішіннің өзге жақтарын басқару жеңіл.</p>
<p><u>Вербальды емес іс-әрекеті имиджі</u> – ымдау, мимикалап көрсету технологиясы, дененің кеңістіктегі орынын есепке ала отырып зерттеу негізінде құрылады. Онтайлы имиджді құруда мінезқұлдың теріс, келеңсіз жақтарынан сақтану қажет. Тұлғамен жекелей қарымқатынастылықта бет-әлпет күлімсіреп, дене пішіні тартымды, жұмсақ түсініктер орын алуы тиісті.</p>	<p><u>Іскер имидж</u> – адамның өз қолымен жасаған заттары мен дүниелері арқылы тұжырымдама жасауға болады. Кәсіпорындардың менеджерлері үшін ол іскер қағаздар формасы мен мазмұнын есепке алу қажетті. Тарих бетіне үлес қосқан іскер адамдардың көпшілігі нақтылай шынайы өмірде өте қатаң, ұйымшыл болғаны белгілі.</p>	<p><u>Корпоративті имидж (ұйым имиджі) деп</u> – біз – субъекті – субъекті мен өзара байланысты процестердің арқасында пайда болған ұйымдардың, қауымдастықтардың символдық образын айтамыз. Корпоративті имидждің табиғатын түсіну үшін біз – ұйымның, қауымдастықтың табиғатын талдауымыз қажет.</p>

С.И. Ожеговтың түсіндірме сөздігінде: «Имидж дегеніміз – ой-пікір, тұжырым, бір нәрсе туралы берілген көзқарас, қатынас» делінген [4].

«Имидж» мағынасын түсіну әртүрлі құрамды бөліктерден құралады. Бұл бөліктерінің ең маңызды төртеуін қарастырайық:

1. Кәсібилік және әділдік. Педагог талантты тұлға болуы қажет. Бірақ тәжірибе көрсеткендей 100 адамның 99-ы өз талантын көрсетуге мүмкіндігі жоқ және өмір бойы басқа іспен айналысады.

2. Педагогтың адалдығы. Адамзат тәжірибесінен шыққан моральді ережелер бойынша өмір сүру керектігін ұғынады, ал әдепсіз болса өз нәтижесінің тұтқынында болады және оның идеялы –

барлығы рұқсат етілгендік. Біздің қоғамға өзін-өзі жетілдіре алатын, ең алдымен рухани тұрғыдан жетілдіре алатын әдепті, тәрбиелі, адал педагог өте қажет. Ол назарын барлық адамзат мәдениетінің байлығын алу керек, яғни оның кең гуманитарлық білім алуы міндетті.

3. Педагогтың гуманитарлық білімі. Ф. Достоевскийдің ойынша, гуманитарлық дамығандық адамның кез келген мамандықты игеруін жеңілдетеді. Осы атақты жазушының адалдығынан атақты адамдардың өмірінен көптеген мысалдар дәлел болады. Гуманитарлық мәдениет арқасында адам сезімдік немесе рационалдық өңдей отырып, өзіне әртүрлі мәлімет таңдау мүмкіндігіне ие болады.

4. Педагог психотехнолог болуға міндетті. Психотехнология – бұл адамдарды басқаруда психологияның техниканы практикада қолдану жөніндегі ғылым. «Психотехнология» терминін өз құрамында 3 құрамдас бөлігі бар: «психо», «техно», «логия» оны талдағанда «психотехнологияның» мәнін түсінуге мүмкіндік береді. Грек тілінен аударғанда «психо» – жанды, «техно» – өнер, шеберлік дегенді тура білдіреді, ал «логос» – сөз, оқуды білдіреді [5].

Педагогтың мәртебесі мен беделі оның жеке имиджіне байланысты. Жалпы имидждің құрамына төменде көрсетілген элементтерді жатқызуға болады: – Қызметтік қарым-қатынас этикеті (корпоративтік ережелерді ұстану) – визуальді белгілер – бойдың, дене бітімің, шаш үлгісінің үйлесімділігі. – Өзіне сәйкес стильді анықтай-

тын элементтер: киім, аяқ киім, аксессуарлар – тіл табыса білу қабілеті ауызша және жазбаша тілдесу, дауыс ерекшелігі. Сонымен, педагогтың имиджі мынандай құрамнан тұрады: жеке және тұлғалық қасиеттер, коммуникативтік қасиеттер, кәсіби іс-әрекеттің және мінез-құлықтың ерекшеліктері. Жаңа қоғам педагогтың имиджіне жаңа талаптар қояды, бірақ замандар бойы ұстаздың бойында өзгермейтін мынандай қасиеттер бар: балаларды жақсы көру – мейірімділік – шынайылық – тілдесе алу икемділігі.

Қорытындылай келе педагог имиджін қалыптастыру – өмір талабы. Рухани мәдениеті биік, кәсіби іскерлігі, қабілеті мен ақыл-парасаты жоғары, істің негізгі көзін білетін, жан-жақты жетілген мұғалімдерді жетілдіру бүгінгі күнде өте маңызды мәселелердің бірі екені жоғарыда айтылып өтті.

Әдебиеттер

- 1 Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә. Назарбаевтың «Болашақтың іргесін бірге қалаймыз!» халыққа жолдауы, 2011 жылғы 11 қараша.
- 2 Калюжный А.А. Формирование имиджа учителя. – М: Владос, 2005, – 177 б.
- 3 Калюжный А.А. Психология формирования имиджа учителя. – М: Владос, 2004, – 222 б.
- 4 Имиджелогия. Как нравиться людям / Сост. В.М. Шепель. – М., 2002.
- 5 Жайтапова А.А. Профессиональный рост учителя в системе повышения квалификации. – Алматы, 2006.

References

- 1 Kazakstan Respublikasynyn Prezidenti N.Ә. Nazarbaevtyñ «Bolashaktyn irgesin birge kalajmyz!» halykka zholdauy, 2011 zhylygy 11 karasha.
- 2 Kaljuzhnyj A.A. Formirovanie imidzha uchitelja. – M: Vlados, 2005, – 177 b.
- 3 Kaljuzhnyj A.A. Psihologija formirovanija imidzha uchitelja. – M: Vlados, 2004, – 222 b.
- 4 Imidzhelogija. Kak nraivit'sja ljudjam / Sost. V.M. Shepel'. – M., 2002.
- 5 Zhajtapova A.A. Professional'nyj rost uchitelja v sisteme povyshenija kva-lifikacii. – Almaty, 2006.